

ABRIL 2022

Projecte recuperació del CASTELL de Santa Pau

*El poble que oblida la seva pròpia història està
condemnat a repetir-la*

foto: V. Fargoni (1911-1930)



Ajuntament
de Santa Pau

Taula de continguts

Introducció	03
Història	04
El castell	06
Per què Santa Pau	07
Memorial	08
Què demanem	12
Informe tècnic	13
Annexes	39

intro- ducció

UN PAÍS TAMBÉ S'EXPLICA PER LA CAPACITAT QUE TÉ PER PRESERVAR EL SEU PATRIMONI CULTURAL

El castell de Santa Pau es troba en una situació de gravetat màxima, amb risc de ruïna, fins al punt de poder desaparèixer tal com el coneixem en un breu termini de temps.

Aquest monument que tenim mig moribund és testimoni del pas del temps i vol aferrar-se a la vida, però l'hi posem difícil. Abocar-hi recursos i conservar-lo és una manera de dignificar-lo, de retornar-li el significat que té i que no hauria d'haver perdut mai, de fer-lo renéixer perquè esdevingui cultura, història, esperança i futur. Vol ser protagonista d'un nou temps perquè tothom pugui conèixer i reconèixer el seu llegat.

Aquest castell necessita ser salvat i el poble de Santa Pau demana ajuda a les institucions.

història

El castell de Santa Pau es comença a construir quan els senyors de Finestres, poc després barons de Santa Pau, baixen de la muntanya i basteixen una residència fortificada al pla, esdevenint el centre i eix fundacional de la vila de Santa Pau.

L'arquitectura actual suggereix que l'edifici es comença a aixecar a principis del segle XIII. L'any 1285 s'hi hostatja al rei Pere II el Gran, quan torna de vèncer l'exèrcit francès al Coll de Panissars.

Per vincles familiars, durant el segle XV la baronia reverteix als Oms, responsables de reformes i ampliacions al castell durant els segles XVI i XVII, dotant-lo del seu aspecte actual.

foto: Martí Calvo, Sebastià (Fons Martí Calvo) INSPA





PROJECTE RECUPERACIÓ DEL CASTELL DE SANTA PAU

Escassos edificis militars d'origen medieval han pervingut fins l'actualitat amb una enteresa semblant a la del castell de Santa Pau. Els que així ho han fet, és perquè encara es mantenen habitats (no és el nostre cas) o bé perquè han estat reformat i organitzats com a centres turístics (paradors, hotels d'alt standing) o equipaments culturals (Castell de Pereleda, Bellcaire, Xàtiva, etc.).

El castell de Santa Pau, edifici originari del segle XIII amb reformes que arriben fins els segles XIX i XX, és un gran casal fortificat de planta quadrada, amb pati d'armes, cisterna i torre de l'homenatge. És un dels exemples amb la fesomia més autèntica dels grans castells de la noblesa mitjana en temps de la Corona d'Aragó.

La vinculació dels seus prohoms amb la dinastia reial li atorguen un increment d'interès, tant des de l'òptica històrica com patrimonial. És decebedor que, fins avui, l'edifici hagi romàs quasi sempre tancat, lluny de l'esdevenir de la vila, sense cap paper a jugar en el seu futur, quan tant important fou en el seu passat.



el castell

**BÉ CULTURAL D'INTERÈS
NACIONAL (BCIN)**



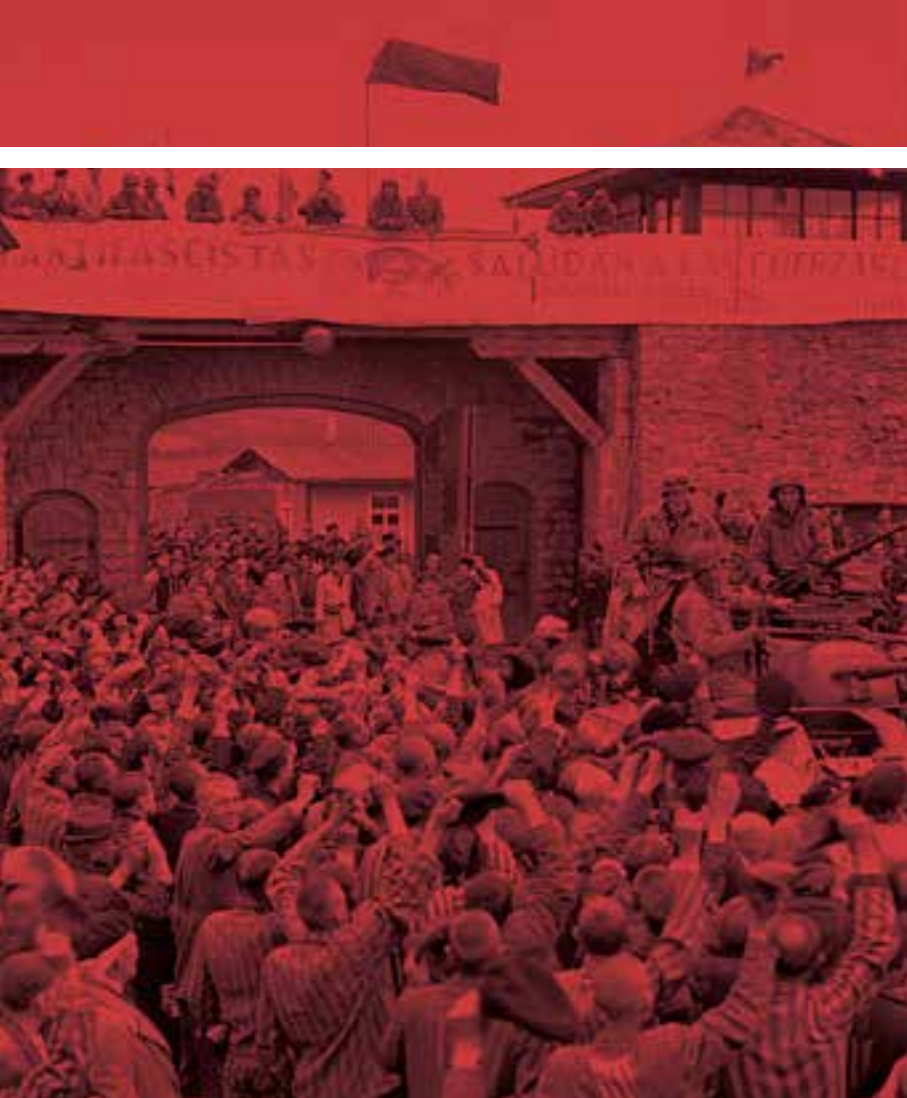
El castell de Santa Pau és un edifici protegit, declarat Bé Cultural d'Interès Nacional. De titularitat privada i actualment en venda, el castell pertany a la marquesa d'Argençola, Milagros de Sarriera, la qual ha mostrat un gran desinterès en la seva preservació. Aquesta actitud ha portat a l'edifici fins al seu estat ruïnós actual, una situació que es podrà constatar en la visita del proper 13 d'abril.

Actualment, una gran part de les cases del nucli medieval es troben també en venda i desús, mentre que els negocis que tradicionalment hi havia al poble ja han tancat o bé es troben en procés de tancament.

Per això, ara és més urgent i necessari que mai revertir aquesta tendència. I sens dubte que la sortida a la situació passa per la imminent adquisició i posterior restauració del castell. Així mateix, cal esmentar el malestar dels veïns i veïnes davant del perill que representen els habituals desprendiments de teules i fragments de façana o, fins i tot, el més que probable esfondrament de la coberta del castell.

La vila de Santa Pau va néixer i va créixer a redós del castell. La seva posició elevada en el nucli emmurallat juntament amb la seva dimensió i presència dominant converteixen la titularitat del castell en una necessitat del poble i dels seus habitants.

Per aquest motiu, resulta d'una gran rellevància tornar el castell a la gent i fer que aquest símbol arquitectònic de poder pugui exercir el seu domini des d'una voluntat clarament democràtica.



PROJECTE RECUPERACIÓ DEL CASTELL DE SANTA PAU

Santa Pau lidera el projecte de recuperació de la memòria històrica dels que patiren l'horror nazi a la comarca de la Garrotxa. Tres santapuencs (potser quatre) foren deportats a camps d'extermini, al costat de desenes de garrotxins. L'última deportada supervivent als camps nazis fou Conxita Grangé, vinculada totalment a la nostra comarca, on residí durant la Guerra Civil, amb la seva cosina, Elvira Ibars, la qual també fou deportada..

El treball d'investigació realitzat "de baix cap a dalt", a partir de la gent anònima i quotidiana, ens ha permès arribar als grans personatges nacionals. I també a conèixer que, proporcionalment a la seva població, la Garrotxa va ser la segona comarca de Catalunya amb més repressió franquista i més deportats en camps de concentració i extermini.

Creiem que Catalunya necessita un centre de referència Memorial de les Víctimes de Nazisme. Qui hauria d'assumir aquesta tasca és el Museu Memorial de l'Exili, però malauradament no té l'espai per dur-lo a terme. Després de parlar amb el MUME que recolza plenament aquesta iniciativa, creiem que aquest projecte a una hora en cotxe del Museu de l'Exili complementa i posa Catalunya en l'epicentre de la recuperació de la memòria històrica i recupera les històries dels que patiren l'indescriptible. És un deure com a receptors del llegat dels qui sofriren l'horror més monstruós perpetrat per l'ésser humà al s.XX que els arribi per fi la dignificació merescuda.

per què a Santa Pau?



Actualment la Universitat de Girona està realitzant l'estudi arqueològic del castell, que aportarà una radiografia precisa tant de la història i arquitectura com de l'estat actual del castell. La darrera aproximació és del 2010, però en aquests darrers anys l'estat de conservació ha empitjorat sensiblement.

Aquests són uns dels motius pel quals creiem que el castell de Santa Pau és el lloc on pot encaixar aquest memorial. Així el castell passaria a mans del poble de Catalunya i per fi, 80 anys després arribaria el tan esperat i necessari homenatge a les víctimes, passant per davant a l'Estat espanyol que l'únic que ha fet al dia d'avui és commemorar el 5 de maig com a dia nacional per recordar a les víctimes.

memorial als deportats als camps nazis

Cal aprofundir i continuar dignificant la tasca imprescriptible de la memòria, creiem que cal un pas més i a anar més enllà. El nostre país no disposa d'un espai físic especialitzat ni d'un memorial dedicat al conjunt de la deportació nazi –2.000 catalans i catalanes mortes als camps d'extermini nazi, dels quals 936 a Mauthausen– i això ens afebleix com a societat. De la mateixa forma que les stolpersteine realitzen una localització imprescindible de la memòria de cada deportat, som del parer que ens cal un espai públic que contempli una visió global i integral



foto: Pilar Aymerich (1972)

“He conegut molts ex-deportats catalans, hi he vist reaccions i actituds diverses davant la deportació i les seves romanalles, però foren els ulls terriblement cansats de l'Amat-Piniella, allò que més coses em va saber dir del que havia significat l'infern nazi”

Montserrat Roig

EIXOS DE CONTINGUTS

1) **RECORD** i homenatge a les víctimes i dignificació, donant a conèixer qui eren aquest homes i dones, amb llistat i dades completes de cadascun d'ells, projecció dels seus noms i fotografies conservades, difusió de les biografies.

2) **PEDAGOGIA** de la història per a la prevenció de l'odi. Les causes ètiques-polítiques de l'extermini nazi. Vinculació amb la comunitat educativa.

3) **REPENSAR** les estratègies de la pau i l'ètica internacional. Filòsofs i pensadors dels segles XX i XXI (Walter Benjamin, Giorgio Agamben, Hanna Arendt, etc)

4) **ESPAI DE MEDIACIÓ** internacional per la pau. Implicació proactiva en esdevenir escenari, lloc de debat, punt de trobada i diàleg sobre qualsevol conflicte del passat i de l'actualitat.

5) **FOMENT DE L'ESTUDI** i la investigació de la repressió i els genocidis en la societat contemporània, tant des d'un àmbit local com internacional.



**NOMÉS A
MAUTHAUSEN
VAN MORIR 936
CATALANS.
77 ANYS
DESPRÉS
ENCARA NO
TENEN UN
MEMORIAL AL
SEU PAÍS.**

PER QUÈ UN MEMORIAL?

Catalunya ha estat pionera en la recuperació de la memòria de la deportació: primer sota la dictadura, amb les primers associacions i les primeres investigacions; després a través de l'associacionisme i, després de forma clara, en polítiques públiques de memòria democràtica, en un context altament deficitari degut a la natura de la transició política de la dictadura a la democràcia, sustentada sobre l'oblit i la impunitat i especialment degradant en relació a la deportació.

Aquesta deportació republicana catalana i espanyola als camps nazis ha estat un dels forats negres més evidents d'aquesta realitat. Només cal pensar que els 4427 republicans morts a Mauthausen no van ser reconeguts oficialment al Registre Civil com a morts fins l'any 2019, 74 anys després. La inclusió del 5 de maig com a diada de la deportació data del mateix any, és a dir, fa només dos anys. Catalunya, però, havia destacat abans en la paulatina recuperació, especialment destacable en la creació del banc de memòria.

Però aprofundir i continuar dignificant la tasca imprescriptible de la memòria, creiem que cal un pas més i a anar més enllà. El nostre país no disposa d'un espai físic especialitzat ni d'un memorial dedicat al conjunt de la deportació nazi –2.000 catalans i catalanes mortes als camps d'extermini nazi, dels quals 936 a Mauthausen– i això ens afebleix com a societat. De la mateixa forma que les stolpersteine realitzen una localització imprescindible de la memòria de cada deportat, som del parer que ens cal un espai públic que contempli una visió global i integral.

“És una tasca més àrdua honorar la memòria dels éssers anònims que la de les persones cèlebres...” | Walter Benjamin

La localització a Santa Pau d'aquest espai parteix d'una pregunta concreta –mil preguntes per a cada història: per què tres santapauencs van acabar a Mauthausen, Gusen i Dachau?– per acabar-se fent totes les preguntes i visualitzar en un sol espai, a cavall entre el memorial i el museu, tots els noms. Projecte de tots els noms –i fotografies– en un sol mural. La comarca de La Garrotxa desenvolupa des de fa anys un treball de base per topografiar la vida d'una trentena de garrotxins que hi van morir. Per

tant, es tracta d'un disseny museístic fet de baix a dalt, del cas concret a la globalitat, on les noves tecnologies i la interacció tindran el seu rol, al costat de l'exposició permanent i les periòdiques.

A més, la literatura concentracionària catalana de l'univers nazi té noms i obres pròpies. En primera persona, Joaquim Amat-Piniella, Vicenç Enric, Francesc Boix o Neus Català. I per suposat, Montserrat Roig, amb 'Els catalans als camps nazis', treball pioner en temps difícils impulsat per Josep Benet. Disposem, a més, d'una ampli i extens catàleg bibliogràfic, que val la pena ser rescabalat i posat en valor i que estigui acompanyat per la bibliografia universal, per tots aquells que han provat d'entendre

"Si ha passat, pot tornar a passar" | Primo Levi

Contra qui pensi que això només parla de passat, caldrà dir que una iniciativa d'aquest tipus parla també d'un present incert i d'un futur enfosquit, sota l'actual context d'auge dels populismes d'extrema dreta, del creixement del racisme i de consolidació d'un autoritarisme postdemocràtic amb múltiples derivades.

EL PROJECTE

En l'actualitat, el Grup d'Investigació està avaluant diverses experiències europees i iniciatives per a la memòria que poden ajudar a dimensionar, detallar i concretar l'abast del projecte i presentar un Informe General. Altres característiques del projecte, que pot fomentar diverses i múltiples vessants són:

- Enxarxament europeu (amb els memorials existents a cada camp on foren deportats els catalans i les catalanes), estatal i català amb les entitats memorialístiques (espai de suport a la seva activitat).

- Enxarxament català amb altres espais de memòria (del Museu de l'Exili de La Junquera al Museu de la Deportació a Santa Pau) que despleguin una topografia de la memòria interconnectada al territori.

- Base de dades oberta i accessible amb la feina ja realitzada per la Generalitat (banc de memòria), amb tota la bibliografia disponible (indicant la localització) i amb el suport a la recerca.

- Desplegament de diversos eixos comple-

mentaris: pedagògic (escoles); historiogràfic i científic (recerca), cultural (jornades, festival de cinema, trobades), filosòfic (seminaris) i de foment de l'assaig, el periodisme d'investigació –sobre les noves formes de l'extrema dreta– i la fotografia (p.ex., anualment Premi Montserrat Roig, Premi Amat Piniella i Premi Francesc Boix).

-Espai de mediació internacional per la pau. Implicació proactiva en esdevenir escenari, lloc de de-bat, punt de trobada i diàleg sobre qualsevol conflicte del passat i de l'actualitat.

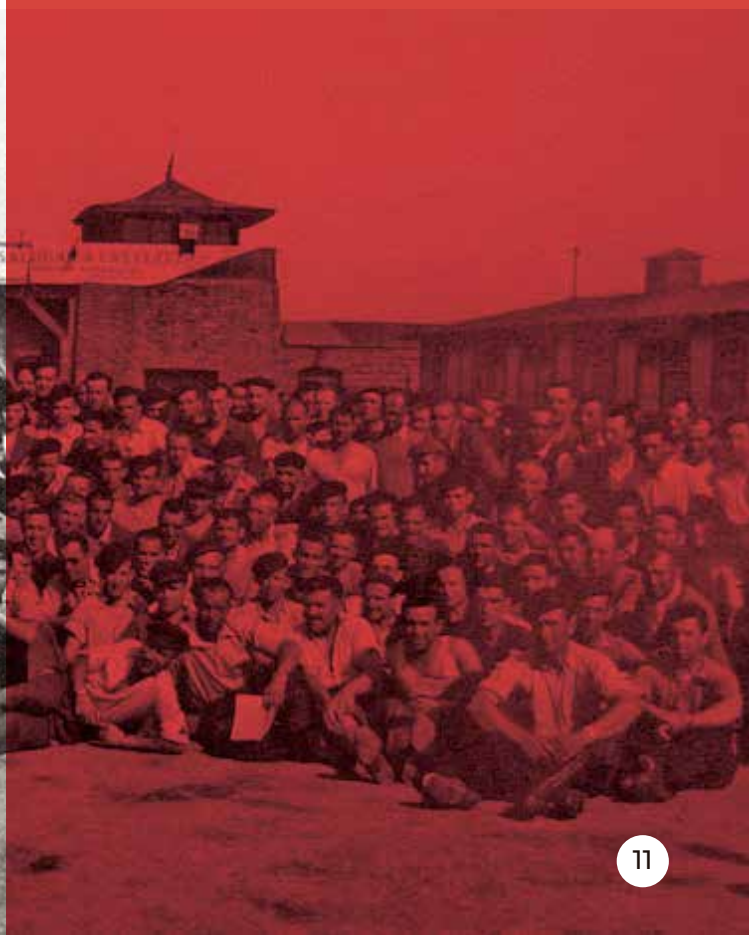
COM VISUALITZAR EL FUNCIONAMENT

Finalment, des de la vessant d'innovació democràtica, creiem que estudiar la viabilitat d'una concertació públic-social concerneix també a l'aprofundiment de la qualitat democràtica. Sospesem la possibilitat de cercar un suport capil·lar de persones, associacions i entitats que siguin socis i donants recurrents de les activitats i dotin d'importants recursos a l'entitat per garantir la seva activitat, des de la premisa que la memòria és una responsabilitat que obliga no només les institucions democràtiques sinó cadascuna i cadascun dels ciutadans i ciutadanes del país. Això no obstant amb un consorci públic, entre el Consell Comarcal de la Garrotxa, la Diputació de Girona, l'Ajuntament de Santa Pau, la Generalitat i les associacions i entitats pertinents.

“La seva vida és breu, però el seu nombre és immens; són ells, els muselmänner, els enfonsats, la força del camp; ells, la massa anònima contínuament renovada i sempre idèntica, dels no-homes que caminen i tresquen en silenci apagada en ells l'espurna divina, massa buits per sofrir veritablement. Es dubte a a anomenar-los viu: es dubta a anomenar mort a la seva mort, davant de la qual no tenen res perquè estan massa cansats per comprendre-la.

Ells omplen la meua memòria amb la presència sense rostre, i si pogués incloure en una imatge tot el mal del nostre temps, triaria aquesta imatge, que m'és familiar: un home escardalenc, amb el cap cot i les espatlles encorbades, en la cara i en els ulls del qual no es pugui llegir cap rastre de pensament.”

Primo Levi, Si això és un home



què demanem?

→ L'Ajuntament de Santa Pau no té la capacitat econòmica per fer front a l'adquisició i la restauració del castell. **Demanem ajuda a la Generalitat per salvar aquesta situació a través del departament de Presidència**, que hauria d'assumir l'adquisició del bé patrimonial i la seva restauració:

- Adquisició del castell 800.000€
- Procés de restauració 2.182.201,84€

→ **Que es faci un memorial a les víctimes de la deportació** que en 43 anys de democràcia ningú ha sabut construir.

→ **Volem que aquest MEMORIAL tingui concertació público-social**, per tant, que sigui un híbrid entre allò públic i allò social, per tant, la idea és crear una associació al voltant del Memorial que ajudi en la seva financiació quan el projecte sigui una realitat, sempre amb el suport de la Generalitat, el Consell Comarcal, la Diputació de Girona i l'Ajuntament de Santa Pau.

→ **Ens agradaria anunciar aquest futur projecte el 5 de maig del 2022**. I poder inaugurar aquest memorial el 80è aniversari de l'alliberament dels camps, l'any 2025.





foto: V. Fargoni (1911-1930)



Ajuntament
de Santa Pau